

BEZIN EER JE BEGINT

Bezinningsdagen op de secundaire school

Werktekst voor visieontwikkeling

ICS - VVKSO

1	UITGANGSPUNTEN	2
1.1	EEN RIJKE TRADITIE CREATIEF VERDER ZETTEN	2
1.2	DE PROBLEMEN IN KAART BRENGEN	2
1.3	OP ZOEK NAAR AANKNOPINGSPUNTEN	3
1.3.1	DE JONGE MENSEN VOOR ONS	4
1.3.2	LEERKRACHT ZIJN ALS ROEPING	4
1.3.3	HET WEZEN VAN EEN KATHOLIEKE SCHOOL	5
2	ORIENTATIES	6
2.1	DE INBEDDING IN DE SCHOOL	6
2.1.1	IN SAMENWERKING MET DE KLAS	7
2.1.2	EEN DRAGENDE GROEP	8
2.1.3	BINNEN HET SCHOOLWERKPLAN	9
2.1.4	IN DE LIJN VAN HET EIGEN OPVOEDINGSPROJECT	9
2.2	BEZINNINGSDAGEN ZIJN EEN TOTAALGEBEUREN	10
2.2.1	EEN VRIJPLAATS	11
2.2.2	EEN OEFENRUIMTE	11
2.2.3	EEN GROEIGERICHTE OPBOUW	12
2.3	SLEUTELFIGUREN DIE HELPEN OPENEN	13
2.3.1	DE BEZINNINGSBEGELEIDER	13
2.3.2	DE BEGELEIDENDE LEERKRACHT	14
2.3.3	DE GROEP LEERLINGEN	15
2.4	INSPIRATIEBRONNEN DIE LEVEN GEVEN	16
2.4.1	ELKE JONGERE	16
2.4.2	DE ANDERE	17
2.4.3	DE BEZINNINGSBEGELEIDING	17
2.4.4	DE SAMENLEVING	18
2.4.5	DE CHRISTELIJKE TRADITIE	19
2.4.6	ANDERE LEVENSBESCHOUWINGEN	19

1 UITGANGSPUNTEN

1.1 Een rijke traditie creatief verder zetten

5 Wie bewaart als leerling niet enkele fijne herinneringen "van op bezinning"? Bijvoorbeeld het samen (op) weg zijn met de hele klas; het intens samenleven in groep. Een zee van tijd voor een andere kennismaking. Niks hoeft, veel kan. Geen dwingend moeten, maar eerder een uitnodigend ontmoeten. Soms herinner je je nog een accommodatie en haar mooie omgeving, een frisse dauwwandeling of een stemmige avondwake, een ontroerende getuigenis of een verrassende meditatiesessie, een op het eerste gezicht uitzonderlijke opdracht of een confronterend informatief spel... Ook vandaag vallen de bezinningsdagen meestal mee. Dat merk je bijvoorbeeld als je een groep opgewekte leerlingen ziet terugkomen, zo betrokken op elkaar dat het afscheid soms moeilijk valt. Ja, er is blijkbaar iets waardevol gebeurd tijdens de bezinningsdagen. De 'thuis'- of schoolblijvers zien het aan de sfeer en de samenhang in de klas, aan jongens of meisjes die zich duidelijk veel beter voelen in de groep, aan de creativiteit en de inzet van de leerlingen, aan de openheid en de veiligheid in klassengesprekken, aan de persoonlijke band met en de speciale zorg voor X of Y.

20 **In die zin dragen bezinningsdagen veelvoudige vruchten in de school.** Sommige jongeren spreken achteraf van een belangrijk moment in de loop van het schooljaar, een doorbraak in hun welbevinden in de klas, een verzamelpunt binnen het zoeken en tasten naar zichzelf, een deugddoende halte op hun reis naar volwassenheid. Op het niveau van de klas zijn het vaak ware feestdagen: de leerlingen kijken ernaar uit; ze komen onvermoede talenten, diepten en verten op het spoor; ze smeden vriendschaps- en samenwerkingsverbanden; ze groeien als groep met een eigen gelaat binnen de school. Vandaar ook dat de leerlingen vaak vragende partij zijn: enerzijds vanuit hun eigen positieve ervaringen, anderzijds vanuit de veelbelovende weerklanken uit andere klassen of uit de leerlingenraad. Er mag dan ook geen twijfel over bestaan: bezinningsdagen zijn 'de moeite waard' voor de meeste deelnemers. Voor sommigen betekenen ze zelfs meer. Als er tijd en stilte is om een tussentijdse balans op te maken, als er voldoende veiligheid geboden wordt om gevoeligheden en kwetsuren onder ogen te zien, als er ruimte gecreëerd wordt om kleine stapjes te zetten die grenzen verleggen, als er kansen zijn om anders om te gaan met angsten en verdriet, twijfel en ontgoocheling, weerstand en afhankelijkheid.

Ook voor de bezinningsbegeleiding en de school liggen hier duidelijk mogelijkheden die misschien niet altijd gezien worden. Bezinningsdagen scheppen een vruchtbaar kader om als jongere en als klas te groeien naar meer harmonie.

35 In de tweede plaats kunnen zij ook een veilige ruimte creëren waarin gevoelige materies met de nodige schroom kunnen verkend worden. Veel zal afhangen van de bezinningsbegeleiding die meer of minder open staat voor levensvragen van jonge mensen. Wie zichzelf kwetsbaar durft opstellen en de juiste snaar – de mysteriegevoelige - weet te raken, zal de deelnemers uitnodigen tot innerlijkheid, reflectie en communicatie. In die zin komen tijdens bezinningsdagen soms zaken aan het licht die in normale omstandigheden zouden verborgen blijven... maar die belangrijker zijn en verder dienen opgevolgd te worden door de school.

45 In derde instantie brengen bezinningsdagen - gewild of ongewild - binnen de school een discussie op gang over het eigen christelijk opvoedingsproject. Dit levensbeschouwelijk gesprek hoeft geen bedreiging te zijn, maar kan even goed gezien worden als een open debat vanuit het interne pluralisme dat leeft in de school. Het kan de start zijn van een boeiende bezinning om de rijke traditie van bezinningsdagen op een creatieve wijze zinvol verder te zetten. Hierbij zal men stoten op problemen, maar worden ook aanknopingspunten aangereikt.

1.2 De problemen in kaart brengen

Het zal niemand ontgaan zijn dat er veel te doen is rond de verhouding 'onderwijs - pluralisme'. Het debat wordt in diverse milieus en op verscheiden niveaus gevoerd: in huiskamers, op het werk, bij

- 50 vrienden en familie, in vergaderlokalen, tijdens officiële gespreksfora, in politieke debatten...Ook de media spelen hun rol en besteden heel wat aandacht aan verschillende standpunten van betrokken partijen. Meer dan ooit wordt de identiteit van het katholiek onderwijs in een pluralistische context bevraagd. Niet alleen buiten de schoolmuren, maar ook erbinnen. Wat zich in de samenleving afspeelt, leeft ook in elke school met open vensters op de wereld; leerkrachten die
- 55 inspelen op de actualiteit; een directie die zijn leerlingenraad ernstig neemt. Dat geldt des te meer als het onderwijs zelf onderwerp is van discussie. Politieke uitlatingen over de identiteit van het katholiek onderwijs zijn aan de schoolpoort veel meer dan 'koetjes en kalfjes'; ze worden fel besproken in leraarskamers; ze dringen door tot in personeelsvergaderingen en komen op de agenda van directieraden en inrichtende machten.
- 60 Wat zich nu uitdrukkelijk manifesteert t.a.v. de houdbaarheid en de eigenheid van een christelijk opvoedingsproject, leeft al langer in secundaire scholen m.b.t. de wenselijkheid en de concrete invulling van de bezinningsdagen. Op elke katholieke school leven er vragen omtrent geloofsopvoeding in het algemeen en de zin van bezinningsdagen in het bijzonder; en dit zowel bij de leerlingen en hun ouders, als bij leerkrachten en directies. We bundelen ze hier samen onder de
- 65 noemer van **'problemen'** d.w.z. opmerkingen en bezorgdheden waarmee men op school in de knoop kan zitten. Het kan gaan om fundamentele vragen, om organisatorische moeilijkheden, om pedagogisch-didactische problemen, maar ook om principes en juridische regelgeving. Wellicht zijn ze u niet vreemd en kunt u het lijstje nog aanvullen. Dat is ook de bedoeling: dat elke school haar problemen in kaart brengt vanuit de eigen ervaringen, de lokale traditie en de concrete situatie
- 70 vandaag. Men doet er goed aan deze vragen ernstig te nemen; zij hoeven geen afbreuk te doen aan de unieke waarde en rijkdom van geslaagde bezinningsdagen.
- Betekenen bezinningsdagen een integrale ervaring als concretisering van het christelijk opvoedingsproject, of fungeren ze enkel als alibi of uithangbord? In welke mate is er ruimte om hierover op een ernstige manier te communiceren?
- 75
- Moeten we bezinningsdagen blijven aanbieden aan een pluraliserend en detraditionaliserend publiek?
 - Hoe ruim kan de school de bezinningsdagen opvatten? Vallen ontmoetingsdagen, leefsleutels, themadagen, projectweken of andere pastorale initiatieven daar ook onder?
 - Hoe kan de directie de begeleidende leerkrachten en de andere collega's motiveren?
- 80
- Waar zoeken naar professionele bezinningsbegeleiders in de geest van het opvoedingsproject? Op welke wijze de kwaliteit bewaken en voeden van externe en interne medewerkers?
 - Verplichten we de leerlingen tot deelname of laten we hen vrij?
 - Wat is de band met het vak godsdienst?
- 85
- Hoe mag het financieel plaatje er uitzien? Wie gaat dat betalen?

Het antwoord op deze vragen zal voor een groot deel afhangen van de inbedding van bezinningsdagen in de school. Dit komt verder terug. Het is, hoe dan ook, zeer belangrijk om de verschillende knopen in de concrete 'beginsituatie' op te sporen en te benoemen. Deze visietekst wil helpen om de praktische problemen die vlug aan de oppervlakte verschijnen, in verband te brengen met enkele essentiële voorwaarden voor een vruchtbare reflectie op bezinningsdagen. We noemen

90 ze dan ook verder **'aanknopingspunten'**, zeg maar steunpunten waarop bezinningsdagen moeten gebouwd zijn. Wie deze uitgangspunten au sérieux neemt, krijgt een ruimer denkkader voor bezinningsdagen en staat steviger in zijn schoenen bij de herdenking en de verantwoording.

1.3 Op zoek naar aanknopingspunten

- 95 Wij pleiten ervoor om de bezinningsdagen te koppelen aan drie fundamentele uitgangspunten nl. de beginsituatie van de leerlingen, de taak van elke leerkracht en het opvoedingsproject. Op die manier kunnen wij de bezinningsdagen in verband brengen met of 'vastknopen' aan (1) de levensvragen en

100 roeping van jongeren; (2) de professionele taak en spiritualiteit van de opvoeders; en (3) de zending van een katholieke school. We krijgen als het ware een driehoekig kader waarbinnen bezinningsdagen zich afspelen.

1.3.1 *De jonge mensen voor ons*

105 Het ligt misschien voor de hand, maar jammer genoeg niet voor iedereen: scholen organiseren bezinningsdagen voor de jonge mensen die aan hun zorg zijn toevertrouwd. Ze gaan er vanuit dat het opstokers kunnen zijn in hun groei naar volwassenheid en naar elkaar. Daarom bieden zij uitdrukkelijk een ander kader aan dat hen uitnodigt tot een tussentijdse balans en een verdiepte bewustwording. Voorwaarde is wel dat het programma ingaat op hun interesses en hun zijn, hun kennen en kunnen, hun zoeken en tasten. Naarmate bezinningsdagen meer of minder inspelen op "het leven zoals het is", in die mate zullen leerlingen er een positief gevoel aan over houden. Het mag ons dan ook niet verwonderen dat onderwerpen zoals 'ik en de anderen', 'klasrelaties' en 'jezelf leren kennen' veel meer aanspreken dan 'de figuur van Jezus Christus' en 'het leren kennen van de christelijke godsdienst'. Expliciet geloofsvormende thema's scoren zeer laag in vergelijking met thema's die aansturen op identiteitsvorming. Hun 'leven' – inclusief hun geloven dus – is niet alleen aansluitingspunt. Het is ook onderwerp.

115 Waar jonge mensen vroeger gewoon de waarden en normen van het gezin overnamen, worden zij nu verplicht eigen keuzes te maken. Sommigen spreken in dit verband over een nieuwe 'zelf-socialisatie' die zich opdringt. Het is maar de vraag of dit allemaal zo vrij gebeurt zoals men het graag voorstelt. Tegen de achtergrond van tegenstrijdige boodschappen en gecreëerde behoeften lijkt het zeer idealistisch om jonge mensen voor te stellen als auteurs van hun eigen jeugdbiografie. De grote verhalen hebben vandaag misschien wel afgedaan, maar hebben nog niet geleid tot een samenleving die gedragen wordt door zelfbewuste kritische volwassenen. **Jongeren zijn meer dan ooit zelf op zoek naar waardevolle beschouwingen, betrouwbare ijkpunten en wijze identificatiefiguren.**

125 De school kan jonge mensen leren omgaan met die 'keuzevrijheid', om ondanks en dankzij dit alles toch een identiteit op te bouwen. De ervaring leert dat je dat niet doet in het luchtledige, maar met de beide voeten op de grond d.w.z. rekeninghoudend met de concrete leefwereld van de jongeren. Zij stellen vragen over zichzelf, over hun relatie met anderen, over hun plaats en toekomst in de samenleving. "Wie ben ik, voor mezelf en voor anderen? Welke plaats kan en zal ik innemen in het grotere geheel? En wat is de zin hiervan?" Stuk voor stuk 'levensvragen' in de veelvoudige betekenis van het woord. Vragen die je niet kunt ontlopen; ze zijn verweven met het menselijk bestaan. Vragen ook die getekend zijn door plaats en ruimte, door het dagelijkse leven. Ook vragen die je je hele leven meedraagt en waar je nooit een volledig antwoord op kunt geven.

135 Wie naar jonge mensen luistert, ontdekt dat zij wel degelijk nadenken over de keuzes in hun leven. Dat zij zich m.a.w. bezinnen over hun verleden, heden en toekomst. Hun eigen ervaring staat hierbij centraal en confronteert hen met de zin van het leven. Hoe kan ik investeren in vriendschappen en/of liefdesrelaties? Wat doe ik met mijn talenten? In welke mate draag ik een eigen verantwoordelijkheid? Wie ben ik en waar is mijn plaats in de samenleving? Welke engagementen neem ik? Is er leven na de dood? Het leven zelf nodigt hen uit om verder te kijken dan hun neus lang is; om langer te zoeken dan wat zich hapklaar aandient; om dieper te graven dan het oppervlakkige. Juist omdat jongeren meer willen dan kicks en grenservaringen, komen bezinningsdagen tegemoet aan die nood aan 'meer'. Op die manier schenkt de school jongeren de tijd en de ruimte die ze veelal niet krijgen noch vinden in onze snelle en functionele maatschappij, waar steeds minder plaats is voor beschouwing, reflectie en ontmoeting.

145 1.3.2 *Leerkracht zijn als roeping*

Meer en meer leerkrachten vragen zich af of zij binnen hun takenpakket aandacht moeten hebben voor bezinning en pastoraal. Sommigen formuleren fundamentele bedenkingen omtrent de inhoud,

de wenselijkheid en de zin hiervan. Anderen voelen zichzelf onwennig bij alles wat met levensbeschouwing te maken heeft. Nog anderen haken langzaam maar zeker af omdat zij niet geloven in wat vandaag aangeboden en gevraagd wordt door de pastoraal op school. Vanuit verschillende posities vragen leerkrachten zich af of zij moeten bijdragen tot 'een bezinnende schoolcultuur'.²

Principieel ligt het antwoord nochtans voor de hand. In de *Oprichtingsverklaring van het katholiek onderwijs in Vlaanderen* lezen we namelijk dat "de ontplooiing van hoofd, hart en handen centraal staat. Dat jonge mensen worden opgeroepen om op een creatieve wijze aan hun bestaan gestalte te geven als een gave en een opdracht. Dit verwezenlijken zij als vrije mensen in relatie met God, met de anderen, in relatie tot zichzelf en tot de omringende wereld". Op het niveau van de praktijk ligt het wat moeilijker.

Elke katholieke school waarborgt "een geloofsaanbod aan de jeugd" en verwacht zij van alle leden van de schoolgemeenschap "dat zij eerbied opbrengen voor de christelijk-gelovige verankering van de school en van haar geloofsaanbod". Duidelijke taal die terecht spreekt in termen van begrip en respect, als minimale bijdrage en vanzelfsprekende houding van het personeel. Zo'n passieve ondersteuning is zeker belangrijk, maar onvoldoende om een eigentijdse pastoraal en een aanbod van creatieve bezinningsdagen uit te bouwen. De vraag blijft ook hoe dit alles zich verhoudt tot een 'christelijk' opvoedingsproject. Wanneer biedt een katholieke school een eigen-waarde ten opzichte van een andere school? Want ook daar is er aandacht voor kwaliteit en persoonlijkheidsontwikkeling, voor leerlingenbegeleiding en gelijke kansen, voor teambuilding en solidariteitsacties. Volstaat het niet dat leerkrachten met zorg en toewijding hun pedagogische taak opnemen? Of is er iets typisch?

Wie het onderwijs van binnenuit kent, weet hoe edelmoedig en idealistisch leerkrachten zijn. De ene is al meer gedreven dan de andere, maar hoe dan ook blijft een leraar zijn beroep zien als een roeping. De leraar is niet alleen een vakspecialist die zijn deskundigheid willen doorgeven, maar ook een pedagoog die jongeren wil opvoeden tot mondige volwassenen met zelfvertrouwen en zin voor verantwoordelijkheid. Voorbereiden op het hoger onderwijs of op de arbeidsmarkt is één zaak, jonge mensen oproepen en begeleiden tot naastenliefde en solidariteit is een andere kwestie. Met andere woorden, **niet alleen 'onderwijzen' in de betekenis van 'onderrichten of aanleren' (Van Dale), maar ook als 'vertoeven onder wijzen'** d.w.z. vragen oppikken én antwoorden opentrekken, zelf attent zijn én anderen gevoelig maken voor, inwijden in en uitdagen tot. Deze levenshouding tref je - gelukkig maar - niet alleen aan in katholieke scholen. Specifiek is wél dat die levenshouding wordt gevoed vanuit een bijbels geloof en geïnspireerd door de historische figuur Jezus van Nazareth. "Dit betekent dat kinderen, jongeren en alle schoolmedewerk(st)ers iets 'zien', 'horen' en 'ervaren' van het verhaal van Jezus." Dat Jezus en evangelie worden verkend als bevoorrechte vindplaatsen en voedselschuren voor menselijke groei.

Alle personeelsleden kunnen op hun manier een gezicht geven aan het christelijke karakter van het opvoedingsproject. Bijvoorbeeld gepast reageren op kwetsbare of kwetsende uitspraken, met zorg leerlingen opvangen en begeleiden, bijdragen tot een serene sfeer in klassenraden, tijdens themadagen en projectweken aandacht vragen voor spiritualiteit, leerlingenvoorstellen alle kansen geven, op een of andere manier acties en vieringen ondersteunen, tijdens het eerste lesuur bij wijze van dagopener tijd maken voor een korte bezinning, actief participeren aan de pastorale werkgroep, zelf instaan voor of als begeleidende leerkracht meegaan op bezinningsdagen, en nog zoveel meer. Het is een uitdaging om al die pedagogische en vaak ongeziene inzet te kaderen en te duiden vanuit het eigen opvoedingsproject. De spiritualiteit van een katholieke school komt niet alleen tot uiting in vieringen en bezinningsdagen, maar dient vooral handen en voeten te krijgen in ontelbare kleine en enkele grote gebeurtenissen op school. Ook hier geldt het spreekwoord 'wie het kleine niet eert, is het grote niet waard'.

1.3.3 *Het wezen van een katholieke school*

De geschiedenis leert dat vele katholieke scholen in het leven werden geroepen door mensen die religieus én sociaal bewogen waren: stichters van onderwijscongregaties, visionaire kanunniken en (onder)pastors, gedreven zusters en broeders, geëngageerde leken. Men organiseerde onderwijs als diaconie van de parochie, als dienst aan de ongeschoolde gelovigen, als instrument voor

205 'volksverheffing', als wapen tegen de armoede en de werkloosheid. Aan het begin van de 21ste eeuw blijven de katholieke scholen in wezen "een dienst aan de mens-wording van kinderen en jongeren, in het bijzonder van kansarmen die men zoekt kansrijk te maken". Dit onderwijs is gericht op het ontdekken van waarden en het verwerven van attitudes. Het helpt jonge mensen in hun groei naar verantwoordelijkheid en weerbaarheid en bereidt ze voor op hun taak in de samenleving. Zo bewijst de school een dienst aan de gemeenschap waarin zij thuishoort.

210 Wie vandaag op internet even langs katholieke secundaire scholen surft, zal vaststellen dat de naam nog steeds naar christelijke roots verwijst. Hij of zij zal ook merken dat verscheidene onderwijsinstellingen uitdrukkelijk op hun website vermelden dat zij pastorale initiatieven nemen en bezinningsdagen organiseren. Katholieke scholen willen hun leerlingen een integrale vorming geven. Vorming vraagt verstandelijke en lichamelijke, maar ook geestelijke uitdaging. **"Openheid voor de diepere levensvragen kenmerkt de katholieke school"** stelt de opdrachtverklaring. Haar zorg gaat met ander woorden uit naar de intellectuele, de fysieke én de spirituele conditie van jonge mensen. Zij krijgen de kans 'the treasure within' op het spoor te komen, ter sprake te brengen en gestalte te geven in "houdingen die een surplus aan kennis bezorgen: soberheid, tederheid, verwondering, engagement, eenvoud, nuchterheid, creativiteit en toewijding".

220 Voor een katholieke school is het duidelijk dat een deel van de missie bestaat in het leren openstaan voor het mysterie van het leven, die Onnoembare Aanwezigheid, die "Ganz Andere". In dit perspectief zijn bezinningsdagen feestdagen of hoogtepunten. Desalniettemin moeten we ook durven zien dat een christelijk opvoedingsproject in het algemeen en bezinningsdagen in het bijzonder, slechts een bescheiden bijdrage leveren tot de persoonsvorming – ook op het vlak van geloven – van leerlingen. Deze gebeurt ook buiten het onderwijs, namelijk in het gezin, de vriendenkring en de omringende leefwereld.

225 De lessen godsdienst en de pastoraal op school (bijv. de kernwerking) zijn voor de meeste leerlingen zeldzame plekken waarop een levensbeschouwelijk gesprek mogelijk is. Vaak zijn het de enige vrijplaatsen waarop tieners uitgenodigd worden tot persoonlijke beschouwing, reflectie en communicatie over wat hen nauw aan het hart ligt.

230 Uit onderzoeksgegevens blijkt dat heel wat katholieke scholen bezinningsdagen nog steeds belangrijk vinden. Ze vinden het, in alle bescheidenheid, een waardevolle bijdrage tot de menswording¹ van jongeren. In termen van spiritualiteit mogen we stellen dat het hier gaat om een diaconie, een dienst aan jonge mensen, vanuit de christelijke identiteit van de katholieke scholen. Het is aan directie en personeelsleden om hiertoe een gunstig klimaat te scheppen. In samenwerking, wederzijdse waardering en respect voor ieders opdracht. Hier ligt voor alle betrokkenen een kans om achter de woorden te leren luisteren, om onderliggende vragen te formuleren, om uit te nodigen tot verdieping, om uit te dagen tot persoonlijke visie en verantwoording. Christelijk geïnspireerd onderwijs als dienst aan de menswording houdt letterlijk een *e-ducere* in, d.w.z. weggeleiden, naar buiten brengen, wakker maken, openbaren, ontplooiën, maar ook terugspiegelen, uitvergroten, versterken, antwoorden laten klinken. Dit alles vanuit de zorg en de liefde voor zijn mede-mens, "omdat God het eerst heeft liefgehad. Een christen weet zich immers 'de hoeder van zijn broeder', a fortiori van de vreemde, de arme en de vijand".

2 ORIENTATIES

2.1 De inbedding in de school

245 Als jonge mensen op school die zeldzame vrijplaats voor hun levensvragen vinden, als leerkrachten oog hebben voor de integrale vorming tot 'hele' mens, als een katholieke school in de lijn van het evangelie 'vreugde en hoop' wekt bij jongeren, dan horen bezinningsdagen tot het hart van elk christelijk geïnspireerd onderwijs. Ze zijn **geen nevenactiviteit maar een kernopdracht**; geen losse flodder maar een vast steunpunt in de ruimte en de tijd van een school-jaar. Dit houdt in dat

¹ "De school draagt bij in de vorming van de gehele persoonlijkheid van de leerlingen. Zeer algemeen kan het vormingsdoel van de school met de term 'mens-wording' omschreven worden. Dit doel wordt uitgewerkt in het opvoedingsproject van de school". Dat kunnen we lezen in regel 155 tot 157 van de visietekst "het vak r.k.-godsdienst in de scholen in Vlaanderen" van de commissie in opdracht van de bisschoppen, 1996.

250 bezinningsdagen in wezen een zaak van de hele school zijn. Iedereen wordt erbij betrokken: een titularis die zijn klas motiveert, de collega's die instaan voor de bezinningsbegeleiding, de pastorale werkgroep die inspireert en concreet uitwerkt, de leerlingenraad die adviseert en zo mede-eigenaar wordt, de directieraad die stimuleert, stuurt en evalueert, de secretaris van de inrichtende macht als de begroting ter sprake komt, enz. Om te komen tot zo'n een intens en authentiek aanbod, dient de inbedding idealiter op vier niveaus te geschieden:

- 255 (1) in de groep d.w.z. in samenwerking met de klas;
- (2) in het team d.w.z. vanuit een dragende groep;
- (3) in de tijd d.w.z. binnen het schoolwerkplan;
- (4) in de school d.w.z. in de lijn van het eigen opvoedingsproject.

2.1.1 *In samenwerking met de klas*

260 Bezinningsdagen worden door leerlingen positief geëvalueerd, in de mate dat die dagen tegemoet komen aan hun eigen zoeken en vragen. Daarom moet men hen van bij het begin bij de voorbereiding betrekken. Laat hen echt ervaren dat het 'hun dag' is en ze zullen graag meewerken. **Dit betekent dat de leerlingen inspraak krijgen en de bezinningsdagen meemaken.** We bedoelen hier niet in de zin van ondergaan en 'samen met anderen volbrengen' (Van Dale). We beogen dat ze actief participeren aan het gebeuren. Dat betekent dat er naar hun stem geluisterd wordt bij de planning en de inhoud van de bezinningsdagen, goed wetend dat het uiteindelijk om hun persoonlijke groei gaat; dat zij de kans aangeboden krijgen om te reflecteren over hun eigen leven en andere belangrijke thema's. Daardoor ligt het welslagen of falen van bezinningsdagen voor een groot deel in handen van de groep ligt.

270 Een school die voor het eerst peilt naar de verwachtingen van de leerlingen, krijgt wellicht reacties in de aard van "Doe maar". Deze houding kan doorbroken worden als er ook voor bezinningsdagen een traditie en cultuur van participatie ontstaat. Leerkrachten en verantwoordelijken worden uitgenodigd door die schijnbare desinteresse heen te kijken. Als men doorvraagt, merkt men dat er achter dit "Doe maar" heel wat schuil gaat. Pas als leerlingen ervaren dat er met hun mening en wensen rekening wordt gehouden, gaan ze gemotiveerd hun inbreng doen. Medezeggenschap mag dus geen 'schijnmanoeuvre' zijn om de leerlingen het gevoel te geven dat er naar hen geluisterd wordt. Zonder concreet resultaat houden ze zich op de vlakte. Participatie komt er niet van de ene dag op de andere; het moet de kans krijgen om te groeien, ook bij de leerlingen. Als zij zelf ervaren of van anderen gehoord hebben dat de bezinningsdagen goed meegevallen zijn, gaat er snel een positieve sfeer leven. Dit is heel motiverend voor de organisatoren op school. Als men moeite doet om de goede sleutel te vinden, als men tijd maakt om de bezinningen serieus te heroriënteren, laat zich dat snel voelen en plukt men daar vaak ook het volgende jaar de vruchten van.

285 Gebeurt de voorbereiding niet meer boven het hoofd van de leerlingen, participatie is ook geboden bij de uitvoering. De leerlingen worden uitdrukkelijk uitgenodigd mee te werken tijdens de bezinningsdagen zelf. De school geeft hun extra-tijd en een aangepast kader om intenser met zichzelf en met elkaar om te gaan. De begeleider kan van alles aanbieden, maar de groep beslist wat ermee gebeurt. In die zin worden de leerlingen opgeroepen om er samen iets moois van te maken, om hun verantwoordelijkheid op te nemen, om met hun hele persoon actief aanwezig te zijn. Hoofd, hart én handen dienen aangesproken en geëngageerd te worden. Zij moeten aanvoelen en geloven dat zij zelf veel in te brengen hebben in de bezinning, dat zij in een veilige omgeving hun binnenkant kunnen verkennen, dat het anders zijn van de andere met respect kan benaderd worden, dat zij voluit zichzelf mogen ontdekken en uiten. Zo groeien jonge mensen naar wederzijdse betrokkenheid en worden zij 'betrokken partij' tijdens bezinningsdagen.

295 Als leerlingen gevolg geven aan de vraag "Doe mee", en echt instappen in het gebeuren – soms eerder aarzelend en afwachtend, maar ook gemotiveerd en enthousiast –, zal de impact van de bezinningsdagen groter zijn. Dat is zeker het geval voor de onderlinge relaties en de sfeer in de klas, niet alleen na groepsbevorderende dagen. Wanneer individuele leerlingen de kans krijgen om als persoon te groeien, zal dit altijd positieve gevolgen hebben op hun functioneren in groep.

300 Meestal groeit er ook meer openheid t.a.v. bepaalde thema's die voorheen slechts fragmentarisch,
laat staan éézijdig of helemaal niet, ter sprake kwamen. Bezinningsdagen kunnen de leerlingen
soms confronteren en uitdagen tot integratie van nieuwe ervaringen. Dat is een proces dat verder
gaat en doorwerkt tijdens het schooljaar. Als leerlingen zich lieten onderdompelen tijdens
305 meeleeftagen, krijgen die soms een staartje en groeien er spontaan initiatieven naar de rest van de
school toe.

2.1.2 Een dragende groep

De voorbereiding, de bezinningsbegeleiding en de nazorg van bezinningsdagen wordt 'mee'-
gemaakt door een dragende groep, dikwijls de pastorale werkgroep. We bedoelen hiermee een
groep personeelsleden die zich buigt over het 'christelijke karakter' van het opvoedingsproject, over
310 de spiritualiteitsbeleving op school. Deze werkgroep is best zo ruim mogelijk samengesteld. Hij
verzamelt iedereen die begaan is met de integrale opvoeding van jongeren. Wie wil bijdragen tot
een bewuste reflectie over leven, geloof en cultuur, is meer dan welkom. De behoefte aan een
bezinning omtrent de haalbaarheid van bezinningsdagen in het secundair onderwijs groeit wellicht
315 binnen deze werkgroep en wordt ook best op dit niveau concreet uitgewerkt en verder opgevolgd. In
die zin zijn bezinningsdagen ook een integrerend project voor de school. Zij brengen mensen samen
die allemaal de pedagogische taak van het onderwijs hoog in het vaandel dragen, welke overtuiging
men ook heeft. Het is aan deze werkgroep om als een 'goede herder' - samen met anderen - deze
bekommernis ter harte te nemen en allerhande initiatieven te nemen, o.a. de organisatie van
bezinningsdagen.

320

Eén van de opdrachten van zo'n pastorale werkgroep kan zijn de keuze van goede
'bezinningsbegeleiders' en het zoeken naar 'begeleidende leerkrachten'. Met deze laatste term
bedoelen wij de collega's die de leerlingen vergezellen op hun bezinningsdagen. Wie het
programma concreet heeft uitgewerkt en het proces ter plaatse begeleidt, noemen we 'de
325 bezinningsbegeleider', m.a.w., de man of de vrouw die de touwtjes in handen heeft en de bezinning
stuurt. Vele scholen signaleren omtrent de aanwezigheid van 'begeleidende leerkrachten': "we
vinden geen leerkrachten meer om te blijven slapen". Dat blijkt jammer genoeg een doorslaggevend
argument te zijn om de bezinningen dan maar te reduceren tot één dag of om ze helemaal af te
schaffen. Deze terughoudendheid is vaak te wijten aan het feit dat leerkrachten niet goed weten
330 waaraan ze beginnen i.p.v. dat er op voorhand tijd is gemaakt voor praktische zaken als leefregels,
nachtrust en sancties. Hoe krijgen we de leerlingen in hun bed? Wat doen als ze afspraken aan hun
laars lappen? Uitgebreide informatie vooraf zal ongegronde vrees en negatieve vooronderstellingen
bij de leerkrachten wegnemen. De organisatoren vanuit de school moeten hiervoor dus oog voor
hebben. Duidelijke afspraken zijn voor begeleidende leerkrachten heel belangrijk en cruciaal om met
335 een gerust geweten en vertrouwd te vertrekken.

Een andere taak van de verantwoordelijke persoon en/of de werkgroep is het **overleg met de
bezinningsbegeleider**. Als hij/zij van buiten de school komt, is het geraadzaam op voorhand te
peilen naar de inhoud en werkvormen die de begeleider aanbiedt. Het is als het ware een eerste
blauwdruk, een korte voorstellingsfolder die als basis kan dienen voor bijkomende suggesties en
340 vragen vanwege de school over de concrete invulling, de aanpak, de duur, het aantal leerlingen.
Vaak gebeurt dit aan de hand van een 'klassenlijst' waarin gepeild wordt naar de interessepunten in
de klas. Zowel de leerlingen als de leerkracht krijgen hier de kans om de bezinning mee vorm te
geven. Vanuit de school wordt er best zes weken op voorhand een invulfiche bezorgd aan de
betrokkene. Hierop staan alle belangrijke aspecten waarmee de begeleider best rekening kan
345 houden. Ook de inhoud die de leerkracht en ook de leerlingen al dan niet aan bod wil laten komen,
krijgt een plaats op deze fiche. De leerkracht kan hierop ook gegevens vermelden in verband met de
klasgroep, de sfeer en specifieke gevoeligheden. Deze beginsituatie kan verder besproken worden
in het persoonlijk (telefonisch) contact met de bezinningsbegeleider.

350 In sommige gevallen is de nawerking van bezinningsdagen synoniem voor **nazorg**. Niet zelden
komen persoonlijke moeilijkheden van leerlingen aan het licht die de nodige aandacht en opvolging
vergen. De school zal zich moeten afvragen op welke wijze zij het belang van de leerling het best
kan dienen. De ervaring leert dat deze afweging best gebeurt in overleg met betrokken collega's,
directie en CLB. Met hen hebben leerkrachten een gedeeld ambtsgeheim. In noodsituaties en
355 kritieke gevallen hebben zij ook meldingsplicht. In elk geval hebben zij zwiijgplicht t.a.v. derden zoals

bijvoorbeeld medeleerlingen of andere ouders. In bijlage x vind je de officiële regelgeving in het onderwijs.

2.1.3 *Binnen het schoolwerkplan*

360 De belangrijkste uitdaging voor de pastorale werkgroep is het aankaarten van 'de bezinningsdagen' op het niveau van de school. We spreken dan over de integratie in de tijd, over de inbedding in de jaarplanning. Omdat bezinningsdagen een essentieel deel uitmaken van een christelijk opvoedingsproject, gaan zij elk personeelslid aan. Uitgaande van de aandacht voor de integrale vorming van de leerlingen én vertrouwend op de pedagogische zorg die leeft bij onderwijzen (zie hoger), is het belangrijk een open gesprek te voeren met alle geïnteresseerden: niet alleen met gelijkgezinden, maar ook met andersdenkende collega's. Welke overtuiging iemand ook heeft, hij of zij heeft het recht van spreken en van gehoord te worden. De ervaring leert dat durven discussiëren over de bezinningen in hun actuele verschijning, steeds verrijkend is en een verfrissende vernieuwing kan brengen. Zo wordt een gezamenlijk draagvlak gezocht voor het schoolaanbod i.v.m. de spirituele groei van haar leerlingen. 'Bezinningsdagen' zijn dan geen synoniem voor 'geloofsdagen', maar lesdoorbrekende activiteiten die de leerlingen uitnodigen stil te staan bij hun zijn en hebben, hun doen en laten, hun relaties en de samenleving. Geloven wordt verdiept in zijn mogelijke bijdrage tot de vorming van bewogen, sociale, zelfbewuste en vrije jonge mensen.

375 **Eens opgenomen in het schoolwerkplan, zijn bezinningsdagen geen 'lesvervangende', maar eigenlijk 'lesondersteunende' activiteiten.** Wanneer jongeren groeien in zelfkennis en medezeggenschap, in wederzijds vertrouwen en betrokkenheid, krijgen de lessen een andere kleur omdat ze plaats hebben in een andere klas- en schoolcultuur. Wanneer leerlingen zich ernstig genomen en gedragen voelen, bestaat er veel kans dat ze zich beter in hun vel voelen en alerter op de schoolbanken zitten. Puur technisch gezien, horen bezinningsdagen thuis in de lesdoorbrekende activiteiten zoals thema- en/of projectdagen. Vaak zijn ze voor een klas hét groepsgebeuren bij uitstek tijdens het schooljaar. Het ligt dan ook voor de hand dat alle leerlingen hieraan deelnemen. Ook hier hebben de afwezigen dus ongelijk, meer zelfs: vaak ondervinden zij achteraf nadelen "omdat ze iets gemist hebben". Uit onderzoek blijkt dat de leerlingen meestal verplicht worden om bezinningsdagen mee te maken, vooral dan omdat ze binnen de schooluren plaats vinden en deel uitmaken van het leerprogramma. Als de leerlingen niet verplicht worden, gebeurt dit meestal uit respect voor hun keuze. De thuisblijvers krijgen meestal gewoon les of studie.² Dit heeft te maken met de officiële regelgeving: als leerlingen niet meegaan, zijn ze onwettig afwezig op school.

390 Sommige scholen werken een zinvol alternatief uit voor die leerlingen die om één of andere reden niet aanwezig zijn op de bezinningsdagen. Dit vervangprogramma heeft zeker pedagogische meerwaarde in vergelijking met verplichte studietijd. Het blijft evenwel een aanbod in de marge. Het loont de moeite om met alle betrokkenen d.w.z. leerlingen, ouders én leerkrachten een levensbeschouwelijk of (inter)religieus gesprek te voeren en naar een consensus te groeien waarin iedereen zich gerespecteerd weet. Dat betekent dat men het aanbod 'bezinningsdagen' voldoende differentieert opdat het voor iedereen haalbaar en vruchtbaar is. Zo gaat de school op een positieve 395 én creatieve manier om met de verplichte deelname. Rekening houden met de verschillen kan op vele manieren: een divers aanbod samenstellen qua inhoud, maaltijden, slaapruimtes, ontspanning, enz. Zo stel je het programma af op de visie op opvoeding en op de verwachtingen en de levensvragen van jongeren zelf.

400 2.1.4 *In de lijn van het eigen opvoedingsproject*

De denkoefening rond herbronning en inbedding van bezinningsdagen in de school zal maar lukken als dit proces gedragen wordt door de directie(raad). Het behoort tot haar taak tot die denkoefening uit te nodigen en deze te ondersteunen en te bekrachtigen in de lijn van het christelijk opvoedingsproject. Vooral door de verschillende partners bijeen te brengen in een breed overleg: 405 leerkrachten, ondersteunend personeel, de leerlingenraad, de inrichtende macht, de oudervereniging, enz. **Iedereen is welkom voor een open gesprek over een schooleigen visie**

² J. Hennion, *bezinningsdagen op katholieke scholen in Vlaanderen, 1998, licentiaatverhandeling KUL, blz. 27*

op bezinningsdagen. Tijdens deze gezamenlijke reflectie houdt men enerzijds rekening met de wensen en behoeften van de leerlingen, en anderzijds met de traditie van de lokale school. Het is wenselijk om in deze reflectie zo ruim mogelijk te peilen naar ieders mening. Zo kan een vruchtbare gedachteswisseling ontstaan die de bouwstenen aanreikt voor een verfrissende vernieuwing van de 'klassieke' bezinningsdagen.

Het specifiek christelijke karakter van een school staat of valt niet met het organiseren van bezinningsdagen. Het gaat eerder om een schoolcultuur die de nodige tijd en ruimte maakt om te luisteren naar de inspiratie die leerlingen én personeelsleden drijft; naar hun welbevinden - het lukken en mislukken - in de klas en op school; naar de vragen en aandachtspunten die hen bijzonder bezighouden. Zo worden gezamenlijke aspiraties uitgesproken en kan er (h)erkenning en verbondenheid groeien. In dat opzicht is het belangrijk dat zinvragen regelmatig onderwerp zijn van een constructief gesprek. Of dichter bij huis, dat alle leerkrachten en opvoedend personeel uitgenodigd worden om mee na te denken over de bezinningsdagen. Schoolpastoraal kan een vast agendapunt worden van de inrichtende macht en de directieraad...

Een gevolg van deze inbedding van bezinningsdagen is **de nood aan voorlichting van alle betrokkenen.** Wanneer een schooleigen visie vorm heeft gekregen en over de jaren heen vertaald wordt in uiteenlopende lesondersteunende initiatieven, is het wenselijk dat de ouders een woordje uitleg krijgen over de concrete plannen en de participatieve uitwerking, over de verantwoording en het denkkader op de achtergrond. In de ene school zal deze informatie aanleiding geven tot een open gespreksavond i.s.m. het oudercomité, die start met een korte bezinning. Op een andere school kiest men misschien voor de formule van een audiovisuele voorstellingsavond zoals bij de cultuurreis voor de laatstejaars: beeldmateriaal, dagboeken, getuigenissen, praktische afspraken, gelegenheid tot vraagstelling...

Soms hebben ouders opmerkingen bij de kostprijs van bezinningsdagen. Als die echt een financieel probleem betekenen, kan de school zich buigen over verschillende vormen van solidariteit. De ervaring leert, dat wanneer leerlingen iets echt de moeite waard vinden, zij zich met hart en ziel inzetten om elk obstakel weg te nemen. Denk maar aan de enorme inspanningen die vele klassen leveren bij de voorbereiding van de 100-dagenshow of aan hun bereidwillige inzet voor en de creatieve uitwerking van solidariteitsacties. Je staat versteld hoe jonge mensen 'bergen verzetten' als ze intrinsiek gemotiveerd zijn. Het kan zelfs aanstekelijk en bemoedigend werken voor wie met hen op weg gaat tijdens bezinningsdagen. En zo is de kring rond en komen we opnieuw uit bij de inbedding in de groep d.w.z. de samenwerking met de klas. Niet verwonderlijk, het gaat uiteindelijk om hun ontwikkelingskansen: dat zij 'ten volle mogen leven' en ten diepste gelukkig zijn.

2.2 Bezinningsdagen zijn een totaalgebeuren

Wie terugdenkt aan de bezinningen uit zijn/haar schooltijd, herinnert zich vooral het totaalgebeuren van die dagen. Vooreerst omdat je met de hele klas op afzondering trok naar een afgelegen bezinningscentrum. Alleen al de busreis gaf je een gevoel van 'samen (op) weg zijn', weg van de school met zijn typische klaslokalen, het vaste lessenrooster, de wisselende vakken en leerkrachten. Ook weg van thuis nl. de vertrouwde omgeving, de familie en vrienden, de dagelijkse (huis)taken en gewoontes, het eigen ritme e.d. In de tweede plaats werd je 'in den vreemde' ondergedompeld in een centrum met zijn uitnodigende accommodatie en specifieke mogelijkheden, met zijn unieke sfeer en spiritualiteit, met zijn dagschema en zijn traditie. In de derde plaats bood een onbekende begeleider jou een dagvullend programma en uiteenlopende werkvormen aan die uitnodigden tot bezinning, met kansen voor nieuwe ervaringen en dynamische groepsprocessen, maar ook voor persoonlijke reflectie en inbreng. Dit geheel maakte bezinningsdagen heel uitzonderlijk en daardoor ook vaak aantrekkelijk, buiten-gewoon.

Bij de herdenking van deze traditie blijven we vasthouden aan zo'n onderdompeling in een totaalgebeuren. Ook vandaag bewijst de school jonge mensen een dienst door hen even weg te halen uit hun normale omgeving, hen letterlijk én figuurlijk afstand te laten nemen van de school, hun vrienden en hun thuis. Tijdens bezinningsdagen krijgen de leerlingen voldoende tijd en een geschikte ruimte (- een nieuw panoramisch zicht -) om in een andere sfeer stil te staan bij hun ervaringen en hun innerlijke rijkdom te verkennen. In dat perspectief zijn bezinningsdagen meer dan ooit **een unieke kans, extra-tijd en een aangepaste omgeving om levensvragen bespreekbaar te maken** en zichzelf te openen voor 'meer dan het gewone'. Immers ook methodisch gezien is veel

465 meer mogelijk dan tijdens de lessen op school: een langer klasgesprek houden, een authentieke
 466 getuigenis beluisteren, je inleven in een informatief spel, samen een dauwwandeling maken,
 467 meewerken in een sociaal project, enz. In de volgende paragrafen willen we dit totaalgebeuren
 468 vanuit drie invalshoeken verder specificeren en op die manier bezinningsdagen kenmerken als (1)
 469 vrijplaatsen, (2) oefenruimtes en (3) groeigerichte initiatieven.

2.2.1 Een vrijplaats

470 Bezinningsdagen hebben best plaats op vrijplaatsen d.w.z. in een omgeving die uitnodigt om
 471 bezinnend in het leven te staan. Een abdij bijvoorbeeld straalt een andere sfeer uit dan een drukke
 472 school of een hectische stad. O.a. met de ligging, de afzondering en het karakter van de gebouwen,
 473 maar vooral met de spiritualiteit van de mensen die binnen die muren leven, spelen mee. Vandaag
 474 worden die centra steeds maar zeldzamer. De huidige vraag overstijgt het aanbod dat sommige
 475 locaties kunnen bieden. Bovendien hebben abdijen en kloosters het als bezinningscentra niet
 476 makkelijk om financieel het hoofd boven het water te houden. Stille en rust zijn niet meer
 477 vanzelfsprekend en plekken waar je dit nog zou kunnen ervaren, worden schaars én duur. Immers
 478 ook hier heeft de maatschappij een nieuw consumptieproduct gevonden in de vorm van
 479 onthaastingscentra, verwenhotels en paradijselijke vakantieoord. Wie tijd en geld genoeg heeft,
 480 kan zich terugtrekken in een kasteel, brouwerij of hoeve aan de rand van de bewoonde wereld en
 481 met alle zintuigen genieten van de stilte, de rust, het groen, heilzame kuren, therapeutische sessies,
 482 en nog veel meer.

483 Kortom, jonge mensen krijgen nog zelden de kans en hebben weinig plekken waarop ze zich vrij én
 484 veilig genoeg voelen om na te denken over hun eigen ervaringen. Daarom raden we aan om
 485 bezinningsdagen niet op de school zelf te laten doorgaan. Daar voelen ze zich hoofd-zakelijk
 486 leerling in relatie tot hun leerkrachten. Op bezinningsdagen is het allesbehalve de bedoeling om
 487 leerstof bij te brengen. Het gaat er niet om kennis, maar om het na-voelen van het leven, om het
 488 durven verwoorden van ervaringen, om het delen met klasgenoten van ieders stukje waarheid. Daar
 489 kunnen woorden klinken die mensen vrij maken uit zichzelf. Door met schroom naar elkaars verhaal
 490 te luisteren creëer je namelijk een vrijplaats om vanuit een diepte te spreken: weg van alle moeten
 491 en oppervlakkigheid, maar integendeel juist ont-moetend en bevrijdend. Je hele persoon mag
 492 aanwezig zijn, niet alleen je verstand, maar ook je gevoelens, je wil en je lichaam. In die zin wordt er
 493 veel verkend en ontdekt, zeg maar grenzen verlegd... in alle vrijheid. Daarbij is zelfs een 'beking'
 494 of een 'genademoment' niet uitgesloten. Bijbels gezien zijn bezinningsdagen vrijplaatsen waar jonge
 495 mensen God handen en voeten, stem en gehoor kunnen geven. Ook als zij dit anders zouden
 496 benoemen of gewoon ontkennen.

2.2.2 Een oefenruimte

497 Zijn bezinningsdagen vrij van het dwingende schoolleven, het zijn evenmin extra vakantiedagen. Er
 498 wordt wel degelijk geleerd, niet uit handboeken en in lespakketten van 50 min., maar door
 499 uitdrukkelijk stil te staan bij het leven zelf. Dat van jezelf en dat van anderen, dichtbij of veraf in tijd
 500 en ruimte. Het zijn vrijplaatsen met uiteenlopende kansen om te groeien als persoon. Die
 501 vormingskansen zullen vanzelfsprekend bepaald worden door de inhoud en de werkvormen, maar
 502 ook door de dynamiek van de groep en vooral door de openheid bij de individuele deelnemers. Een
 503 bezinning is namelijk gericht op het doormaken van een proces van reflectie. Hierbij zijn twee
 504 elementen belangrijk: het proces en de reflectie. Het proces wordt (langzaam) opgebouwd, samen
 505 met de leerlingen, en gaat eigenlijk nog verder na de bezinning. Reflectie betekent het nadenken
 506 over ervaringen met de bedoeling eruit te leren. Het gaat bij wijze van spreken om een zeker
 507 inleven, een doorspreken, een achterhalen, een naproeven. Een bezinning kan bijvoorbeeld niet
 508 beperkt blijven tot een gezellige babbel of tot een aantal activiteiten om elkaar beter te leren kennen.
 509 Leerlingen worden bewust aangezet om over bepaalde zaken na te denken en te discussiëren. Zij
 510 worden uitgenodigd met de aangebrachte inhoud ook iets te doen. Het minste wat je kan
 511 verwachten is dat zij met respect leren luisteren naar elkaar, meelevend en meevoelend. Zij kunnen
 512 er bijvoorbeeld ook aan den lijve ondervinden hoe mensen met elkaar omgaan; wat er leeft in een
 513 groep en hoe ze zelf overkomen bij anderen.

514 **De oefenmogelijkheden zijn even talrijk als de vele expressievormen** van wat in mensen leeft:
 515 het gesprek, werken met vormen en kleuren, sport en spel, (beeld)verhalen, muziek en dans,

meditatie en rituelen, enz.. We komen in deel 3 hierop uitvoerig op terug. Ongeacht de verschillende wijzen van verkenning en uitdrukking gaat het in wezen telkens om een oefening in het maken van een persoonlijke synthese. Hoe dan ook wordt het leven van jonge mensen
 520 samengenomen en overschouwd met de bedoeling dat zij zelf tot een tussentijdse balans komen, een nieuw evenwicht in hun groei. Bezinningsdagen willen dienstbaar zijn bij het uittekenen van hun biografische route, hun unieke levensweg. Daarom is het van groot belang dat zij in ik-boodschappen durven spreken d.w.z. een persoonlijke getuigenis durven geven. Alleen binnen een wederkerige openheid en een behoede kwetsbaarheid kunnen zij hun eigen zoeken toetsen aan dat
 525 van anderen en nieuwe verhalen ontdekken die stevigheid bieden. In die zin kunnen we niet alleen spreken van een oefenruimte, maar ook van een gespreksforum waarop vele talen mogelijk zijn, of zelfs van een werkplaats, met het accent op de actieve inbreng van de deelnemers.

Bezinningsdagen beogen met andere woorden een 'leren uit ervaring' d.w.z. je laat de deelnemers ervaringen opdoen met de bedoeling dat zij doorheen het proces groeien. Dit betekent dat zij zich moeten kunnen uitspreken zonder beoordeeld te worden en dat zij leren praten over ervaringen die hen dieper raken. Bezinningen verschillen dus fundamenteel van informatiedagen die je als buitenstaander kunt volgen. Het zijn veeleer verdichtingsmomenten voor het levensbeschouwelijke
 530 groeiproces, waarop telkens **de totale persoon van de jongere wordt aangesproken** om onvermoede zaken bij zichzelf te ontdekken en ermee leren om te gaan. In dit perspectief vormen
 535 bezinningsdagen voor jongeren een vrije oefenruimte om met zichzelf en de wereld in het reine te komen. Zo groeit hun vertrouwen in het leven en kunnen zij wellicht aanvoelen dat er iemand is die er altijd zal zijn voor hen. Dit laat een opening om God ter sprake te brengen.

2.2.3 *Een groeigerichte opbouw*

Scholen doen er goed aan de hartslag van de leerlingen te 'polsen' en in de mate van het mogelijke
 540 nauw aan te sluiten bij hun leefwereld en hun aanvoelen, hun vragen en hun bekommernissen. In de eerste graad zijn leerlingen bijvoorbeeld nog gehecht aan hun ouders, hun thuis, de school. Waar voelen ze zich eigenlijk thuis? Zijn sommigen niet eerder een nomade tussen meerdere ouders? Hebben ze nog wel een standplaats? Worden ze voldoende gezien? In de oriëntatiegraad voelen pubers zich meer "in het leven geworpen" (Sartre) en botsen ze voortdurend met hun omgeving. In
 545 het begin van de tweede graad komen de leerlingen terecht in een nieuwe klasgroep en is het moment bij uitstek omstil te staan bij 'word wie je bent'. In de hoogste graad kunnen ze al beter kiezen, of hebben ze al gekozen. Maar toch hebben zij vragen rond hun toekomst. Wat wil ik later worden? Zal ik een diploma kunnen behalen en werk vinden? Zal ik iemand vinden met wie ik mijn leven kan delen? In de loop van het laatste jaar hoort zeker een bezinning thuis over hun
 550 engagement in het latere (beroeps)leven. Kortom, "mens worden is een moeilijke stiel" en groeien doe je je hele leven, vooral ook op levensbeschouwelijk vlak. In zekere zin groei je dus niet alleen levenslang, maar ook levensdiep.

Leerlingen veranderen doorheen hun schoolloopbaan. Een 12-jarige staat anders in het leven dan een 17-jarige. Ze hebben een verschillende grondervaring. **Elke leeftijdsfase kent zijn specifieke opgaven en zijn eigen levensvragen.** Bezinningsdagen zijn er dus niet alleen voor eindejaars, maar de school biedt expliciet aan in elk studiejaar. Vanuit het geloof dat mensen kunnen groeien in zelfbewustzijn, in zorg naar anderen toe, in wat hen 'ten diepste overstijgt'.

Daarom geven bezinningsdagen aan jonge mensen de kans om stil te staan bij de band met zichzelf, de anderen, hun omgeving, de samenleving, en het spirituele. Zo krijgen zij extra-tijd en
 560 ruimte voor existentiële levenservaringen die hen uitnodigen om meer mens te worden op deze vier levensdomeinen. Zo creëert de school een opvoedkundig kader dat opgroeiende jongeren wil openen naar meer zelfkennis, naar zinvolle en diepgaande relaties met anderen, naar een duurzame omgang met de natuur, naar een sociaal gedrag in groepen, naar religieuze ervaringen, ook naar aandacht voor de eigen groei-opdracht. 'Meer mens worden' is als het ware de algemene
 565 doelstelling, 'een gelovig mens worden' in het beste geval een ingrediënt. Dat neemt niet weg dat bezinningen hoe dan ook nuttig en waardevol zijn, ook zonder deze uitdrukkelijke bedoeling. Sommige bezinningsbegeleiders spreken dan in termen van bijv. "kritische mensen vormen die positief tegen het leven aankijken, die hun verantwoordelijkheid opnemen ten opzichte van elkaar, het leven en de wereld, die zich durven laten horen en kunnen luisteren naar andere visies en
 570 meningen". Zij willen jongeren oproepen tot een eigen en genuanceerde levensovertuiging en tot het worden van verantwoordelijke volwassenen.

Naarmate de doelgroep ouder is, duurt de bezinning meestal langer. Dat is positief, want uit onderzoekgegevens blijkt dat de diepgang samenhangt met het aantal dagen of de duur. Het is wel jammer dat onderzoek vaststelt dat in elke graad de bezinning over het algemeen nu minder lang duurt dan zo'n tien jaar terug.

2.3 Sleutelfiguren die helpen openen

In vele scholen leven vragen omtrent de ondersteuning van bezinningsdagen. Zoals bijvoorbeeld "Kunnen we het met eigen personeel redden of moeten we 'buitenstaanders' inschakelen? Waar vinden we trouwens kandidaat-begeleiders? En wie halen we dan eigenlijk binnen?". Het zijn terechte vragen die getuigen van het belang dat gehecht wordt aan bezinningsdagen. Je voelt de zorg om leerlingen kwaliteit te bieden én om stappen te zetten in de richting van de vooropgestelde doelstellingen. Het zijn trouwens ook deze verwachtingen die belangrijk zijn in de keuze tussen interne of externe begeleiders, tussen vrijwillige leerkrachten of professionelen van buiten de school. Een belangrijke factor bij deze keuze is de eigen draagkracht van de school, bewust dat leerkrachten intern reeds andere (pastorale) taken op zich nemen. Een andere factor is de vereiste professionaliteit voor de geplande activiteiten. Wie bvb. denkt aan overlevingstochten of touwenparcours, maar ook aan sacraal dansen of abdijdagen, heeft misschien specialisten van buiten de school nodig.

Als het zeer goed klikt met welbepaalde bezinningsbegeleiders, opteren sommige scholen om deze 'externe medewerkers' intern een (administratief) statuut te geven (meer details in bijlage p.xx). Deze wederzijdse binding heeft zeker voordelen zoals de onderlinge samenspraak over de realisatie van het eigen opvoedingsproject en over de noodzakelijke follow up van de bezinningsdagen. Er zitten ook nadelen aan vast zoals het minder fungeren als 'perfect stranger' voor de leerlingen. Er is meestal ook minder kans op intervisie met andere bezinningsbegeleiders. Kortom, elke keuze zal zijn voor- en nadelen hebben. Eén ding is zeker: idealiter heb je drie actoren bij de organisatie van bezinningsdagen: een dragende groep binnen de school (zie 2.1.2), professioneel geschoolden (interne of externe begeleiders) en de leerlingengroep.

Over de kwaliteit(en) van de bezinningsbegeleiding valt heel wat te zeggen. Vanzelfsprekend mogen het geen kleurloze figuren zijn, wél volwassenen die iets positiefs uitstralen en die aan jongeren iets te vertellen hebben. In de volgende paragraaf schuiven we enkele criteria naar voren die een school kan gebruiken om kandidaat-begeleiders te wikkelen en te wegen, goed wetend dat niemand honderd procent zal voldoen en weinigen de perfectie zullen benaderen. De ideale school of de ideale leerkracht bestaat trouwens evenmin. Het gaat dus eerder om een ideaal- dan wel om schrikbeeld: niet zomaar onhaalbare verwachtingen, maar een streefdoel dat niemand bij voorbaat uitsluit. In die zin zou het bijvoorbeeld niet wijs zijn eenzijdig de nadruk te leggen op bijvoorbeeld het christelijke gehalte, i.c. een missionaire instelling of een ecclesiaal engagement. Dat neemt niet weg dat gevraagd wordt zich ergens te situeren, zeg maar kleur te bekennen op levensbeschouwelijk vlak. De volgende paragrafen hebben niet de bedoeling een kwaliteitslabel uit te werken of een keurmerk in te voeren.

2.3.1 De bezinningsbegeleider

Uit het vermelde evaluatieonderzoek blijkt "dat de meeste begeleiders over het algemeen positief bevonden worden. 15% scoren zeer goed over de hele lijn, terwijl dit bij 30% op enkele punten na het geval was. De rest scoorde op bepaalde criteria vrij hoog en op andere dan weer vrij laag. Deze kunnen we dus noch goed, noch slecht noemen". Bij wijze van besluit wordt gesteld "dat er niet zoveel problemen zijn met bezinningsbegeleiders. Toch vinden een relatief groot aantal leerkrachten de algemene kwaliteit van begeleiders niet zo goed. Ook kunnen niet alle begeleiders even goed met leerlingen overweg. Dikwijls komt dit omdat begeleiders meestal geen of te weinig opleiding gehad hebben of omdat ze dit niet als vast beroep doen. Scholen vinden het ook niet altijd even gemakkelijk om een begeleider te vinden."

In deel 3 proberen we deze laatste vraag praktisch te beantwoorden; hier reiken we enkele criteria aan die scholen kunnen hanteren bij het zoeken naar geschikte externe bezinningsbegeleiders d.w.z. begeleiders die passen binnen hun opvoedingsproject, die kunnen werken in de lijn van hun specifieke doelstellingen omtrent bezinningsdagen. In die zin zijn het geen echte 'buitenstaanders',

625 maar spreken we liever van 'buitenwerkers' die in volle vertrouwen met de school samenwerken.
 De ervaring leert dan ook dat heel wat problemen kunnen voorkomen worden via een verkennend
 onderhoud tussen school en bezinningsbegeleiders. Welke bedoeling heeft de school juist? Wat wil
 ze bereiken via de organisatie van een welbepaald initiatief? In welke mate lijkt deze of gene
 persoon meer of minder geschikt om de bezinningsdagen naar inhoud én werkvormen tot een goed
 einde te brengen? Het is zeer belangrijk op voorhand hierover duidelijke afspraken te maken met de
 630 buitenwerker.

Wat mag een school verwachten van elke bezinningsbegeleider, of het nu gaat om een bereidwillige
 collega of om een 'perfect stranger'? We schuiven **een viertal eigenschappen** naar voren **die**
belangrijk zijn om te kunnen fungeren als 'sleutelfiguur' d.w.z. als iemand die behulpzaam is bij
 jongeren in het verkennen van gedachten en gevoelens, van vragen en voorlopige antwoorden die
 635 het beste in jongeren opent, wakker maakt en doet groeien:

- (1) van harte en deskundig met jongeren omgaan;
- (2) ethisch en levensbeschouwelijk gevoelig en wijs zijn;
- (3) voorgaan in christelijk-levensbeschouwelijke gesprekken;
- (4) in communio symbolen kunnen hanteren.

640 Het eerste kenmerk staat niet zomaar vooraan, maar is voorwaardelijk ten aanzien van de overige
 drie verwachtingen. Bezinningsbegeleiders moeten er graag bij zijn wanneer jongeren worstelen met
 levensvragen en hun evenwicht zoeken. Dit houdt in dat de bezinningsbegeleiding zich kan inleven
 in hun leefwereld, dat zij jonge mensen nabij kan zijn en dat zij zich bereid toont om ontvankelijk
 645 mee op weg te gaan. In de tweede plaats hebben bezinningsbegeleiders talent om in een serene
 sfeer stil te staan bij ethische en levensbeschouwelijke vragen. Ze detecteren deze kansen tot
 verdieping en gaan op een intellectueel eerlijke en authentieke manier er dieper op in. Hij/zij heeft
 ook de moed om in alle nederigheid existentiële ervaringen in de groep te gooien. Ten derde
 hebben de kandidaten een gelovige achtergrond en kunnen zij een veilige ruimte creëren om met
 650 jonge mensen samen te zitten rond 'woorden om van te leven'. Wanneer jongeren kritische vragen
 stellen omtrent geloven, moeten zij genuanceerd hierop kunnen inspelen. Dit vereist toch wel wat
 basiskennis, maar evenzeer de spontane reflex en durf om vanuit zijn/haar eigen leven te
 antwoorden en een doorleefd getuigenis te geven. Men moet beseffen dat vandaag het gebruik van
 sacrale begrippen niet meer vanzelfsprekend is. Ook openheid voor en kunnen omgaan met anders-
 of niet-gelovigen wordt meer en meer belangrijk. Ten slotte zijn bezinningsbegeleiders idealiter
 655 vaardig in vele talen als 'middel om gedachten of gevoelens uit te drukken en over te brengen' (van
 Dale). Denk maar aan de kracht van beeldmateriaal, aan de verschillende muziekvormen, aan de
 taal van het lichaam, aan het eigene van rituelen en symbolische taal, zelfs aan de stem van de
 stilte... Zij hebben feeling om met jongeren rond symbolen te werken en kunnen die aanreiken in
 momenten van stilte, bezinning, viering. 'Priesterlijk-profetisch' kunnen ze raken, duiden en vieren ,
 660 wat bij jongeren leeft.

2.3.2 *De begeleidende leerkracht*

De keuze van de 'begeleidende leerkracht' moet zorgvuldig gebeuren. **Van een leerkracht die een
 klas vergezelt, wordt betrokkenheid verwacht** d.w.z. de bereidheid om zich mee in het
 vormingsproces te engageren. Dit betekent in elk geval dat hij/zij luisterend tussen de leerlingen kan
 665 staan. Sommigen zullen ook over hun levens- en geloofservaring durven spreken, authentiek en in
 alle vrijheid. Uit onderzoek blijkt trouwens dat problemen vooral te maken hebben met leerkrachten
 "die niet steeds even betrokken zijn bij de bezinning of te weinig gemotiveerd. Relatief vaak om
 reden dat dit schoolorganisatorisch of familiaal moeilijk ligt. Dit laatste vooral als er een overnachting
 is voorzien". De dragende werkgroep doet er goed aan rekening te houden met deze gevoeligheden
 670 en praktische bezwaren. Collega's kunnen zich namelijk op verschillende manieren opstellen: als
 een geïnteresseerde deelnemer die het vormingsproces (voor een groot deel) meemaakt, als een
 observerende buitenstaander die niet participeert; als een opdringerige leerkracht die teveel plaats
 inneemt, als een waakhond voor de orde en de tucht, enz.

675 Vaak zijn bezinningsdagen een unieke kans voor de klasleraar/klaslerares die al dikwijls als
 680 vertrouwenspersoon optreedt. Toch hoeft dit niet vanzelfsprekend te zijn. Alhoewel de aanwezigheid
 van een begeleidende leerkracht een must is, kan je leerkrachten hiertoe niet verplichten. Dat heeft
 geen zin en riskeert de voor- en tegenstanders van bezinningsdagen in het harnas te jagen. Overleg
 vooraf met de klas of groep is meer dan wenselijk. Wat vinden zij van het voorstel? De kans bestaat
 685 dat zij een andere mening hebben. Elk lesuur een andere begeleider is zeker uit den boze. Dat
 getuigt van een zeer beperkte inbedding en leidt tot chaotische toestanden voor alle betrokkenen.
 De leerkrachten hotsen van her naar der; de leerlingen missen een sleutelfiguur en de
 bezinningsbegeleider heeft geen aanspreekpunt. Daarom moet bij de organisatie van
 bezinningsdagen elk jaar opnieuw voldoende aandacht dient besteed te worden aan de toewijzing
 van de begeleidende leerkracht. Het kan bijvoorbeeld een agendapunt voor een klassenraad zijn:
 wie gaat met wie waarheen? welke doelstellingen worden vooropgesteld? hoe en wanneer worden
 de bezinningsdagen geëvalueerd? Het draagvlak kan alleen maar groeien als je open communiceert
 met alle collega's, niet alleen de begeleidende leerkracht of de klasleraar. Minimaal mag je een
 oprechte loyaliteit verwachten van elke collega.

690 De wijze waarop de betrokkenheid van de begeleidende leerkracht concreet vorm krijgt, wordt best
 bekeken en besproken met voldoende respect voor de persoon in kwestie. De collega's zijn hoe dan
 ook aanwezig vanuit hun pedagogische verantwoordelijkheid d.w.z. in functie van de leerlingen, niet
 van zichzelf. Veel zal ook afhangen van de samenspraak tussen de bezinningsbegeleider en de
 leerkracht die de groep vergezelt. Wat verwachten zij juist van elkaar? Hoe verdelen zij de
 verschillende taken? Wie neemt wanneer zijn verantwoordelijkheid op? Welke
 695 programmaonderdelen gebeuren best in afwezigheid van de begeleidende leerkracht? Op welke
 momenten spelen zij aan elkaar informatie door over het groeiproces binnen de groep? Duidelijke
 afspraken zullen het verloop van de bezinningsdagen alleen maar ten goede komen. Sommige
 collega's zullen graag fungeren als een medebegeleider en actief meewerken in de sessies. Zij
 nemen van harte hun sleutelfunctie ten volle waar, evenwel op twee voorwaarden: (1) dat dit dus
 700 gebeurt in overleg met de bezinningsbegeleider en met de groep; en (2) dat zij niet gaan domineren
 en storen. Dit laatste gebeurt trouwens ook als de begeleidende leerkracht optreedt als een
 afstandelijke observator of als iemand ongeïnteresseerd achteraan toetsen verbetert, de krant leest
 e.d. Als de zogenaamde sleutelfiguur zich afsluit, wordt het voor leerlingen moeilijker zich in alle
 vertrouwen en veiligheid te openen.

705

Wie een klas op bezinning vergezelt, is ook nog op een andere manier een sleutelfiguur nl. in het
 perspectief van de nawerking. We gaan ervan uit dat hij/zij het hele proces heeft meegemaakt en
 net als de leerlingen anders terugkeert dan voorheen. Wat nemen begeleidende leerkrachten terug
 mee naar de school? Hoe gaan zij deontologisch om met vertrouwelijke informatie? Bij wie kunnen
 710 zij terecht voor zaken die misschien opvolging vergen? Wat vertellen zij achteraf bij een evaluatie op
 een klassenraad? Het moge duidelijk zijn dat de begeleidende leerkracht - liefst in samenspraak met
 de bezinningsbegeleider - een cruciale rol speelt bij de eerste lijnszorg die nodig is na
 bezinningsdagen. Hij of zij is een bevoorrechte getuige die de ernst van de zaak moet inschatten en
 het initiatief kan nemen om bepaalde collega's en de directie in te lichten. Het spreekt voor zich dat
 715 met zulke zaken wijs en discreet wordt omgesprongen, in het belang van elke jongere die aan onze
 zorg is toevertrouwd.

2.3.3 *De groep leerlingen*

Wie les geeft, weet uit ervaring dat de ene klas de andere niet is. Ook al werk je met hetzelfde
 handboek en gebruik je dezelfde werkvormen, toch kun je in parallelklassen uiteenlopende
 720 resultaten krijgen. De samenstelling van de groep bepaalt voor een groot deel de slaagkansen van
 je lessen. Het is genoeg dat één of meer leerlingen stokken in de wielen steken en om je
 voorbereiding en je goede bedoelingen te dwarsbomen. Hetzelfde kan ook gebeuren bij
 bezinningsleiders die met hart en ziel een bepaald programma afwerken en telkens het beste van
 zichzelf geven. De ene keer slaat hun aanbod geweldig aan; de andere keer geraken ze niet van de
 725 grond. Het volstaat dat een klein dominant groepje blijft vervelend doen en de rest van de klas
 betaalt het gelag. Iets tof aanbieden verzekert bij voorbaat geen succes. Veel hangt af van de groep
 jonge mensen waarmee je moet optrekken. In het bijzonder van hun bereidwilligheid om mee te
 werken en elkaar te respecteren. Zo gedraagt een verplicht deelnemende klasgroep zich totaal

730 anders dan een groep waarin ieder op basis van een vrije keuze deelneemt. Ook verschillen binnen de groep kunnen oorzaak zijn van kleinere of grotere betrokkenheid op de bezinningsdagen.

Je zou kunnen zeggen dat de groep leerlingen de 'sleutelfiguren' bij uitstek zijn. Zonder hun loyaliteit en vertrouwen geraak je niet ver. Zelfs een ervaren bezinningsbegeleider en een attente begeleidende leerkracht vermogen soms niets tegen een zeer uitzonderlijke flagrante ongehoorzaamheid of boycot in de groep. Als het onderliggende probleem niet bespreekbaar kan worden gemaakt, zit er jammer genoeg soms niets anders op dan de stoorzenders uit de ether te nemen. In het belang van de groep kan het beter zijn dat iemand het recht wordt ontzegd deel te nemen aan een sessie. Gelukkig loopt het meestal niet zo'n vaart, integendeel. In het algemeen gesteld krijg je veel waardering omdat bezinningsdagen als het ware asielcentra en oases zijn. Plaatsen waar de leerlingen zich veilig genoeg voelen om stil te staan bij hun leven(svragen) en waar ze leren zien hoe ze kunnen uitgroeien tot vrije, zelfbewuste en dynamische jonge mensen. Ook in positieve zin volstaat het dat een paar medeleerlingen enthousiast meewerken om de rest van de klas op sleeptouw te nemen. Wie zich kwetsbaar durft opstellen, nodigt anderen onbewust uit tot inleving en schroom. Zo zie je 'het wonder gebeuren' dat een persoonlijke getuigenis iedereen ontroert en zorgt voor een verdiepte verbondenheid. Dan spreekt de stilte over dubbele vreugde en gedeelde smart, over kleinheid en machteloosheid, maar ook over wederzijds begrip en solidaire steun. Dan verandert het aardse bestaan in een stukje hemel en wordt de ene mens als een god voor een ander. Kortom, de ervaring leert dat de bezinningsbegeleiding snel waardering en krediet krijgt als jongeren merken dat elke leerling welkom is en niets moet. Zo wordt veel mogelijk.

2.4 Inspiratiebronnen die leven geven

750 Als scholen open leercentra willen zijn, zou je bezinningsdagen 'bronnen van inspiratie' kunnen noemen. Bronnen die ze flitsend proeven tijdens een openhartig gesprek of getuigenis in de klas, tijdens een vertrouwd gesprek onder vier ogen, enz. Het zijn stuk voor stuk ervaringen die buitengewoon zijn. In onze westerse maatschappij moet alles snel gebeuren en winst opbrengen, meetbaar zijn en zijn nut hebben, zeg maar 'iets uithalen'. Tijdens bezinningsdagen mag je 755 zozegzegd tijd verliezen. Onvermoede krachten komen naar boven, zeg maar uit de leerlingen. Juist hierin wordt het hart van elke groei, de diepere betekenis van opvoeding, de interne motivatie bij leren voelbaar. Groeien houdt *e-ducere* in, uit-leiden, ont-plooien, open-baren. Dat probeer je als opvoeder te stimuleren. Je kan jongeren uit-nodigen, aan-spreken, wakker maken, uit-vergroten, terug-spiegelen, sterk maken.

760 Elke katholieke school zoekt een evenwicht te vinden tussen enerzijds de economische wetmatigheden van onze westerse maatschappij en haar verwachtingen ten aanzien van het onderwijs, en anderzijds het recht op de integrale persoonlijkheidsontwikkeling van elk kind dat je terugvindt in elk christelijk opvoedingsproject. Bezinningsdagen wijzen op het wezenlijke belang van inspiratie naast prestatie, van coöperatie tegenover concurrentie. Zij functioneren als plekken waar 765 jonge mensen op verhaal mogen komen én het verhaal van hun leven kunnen maken. Leerlingen gaan er op zoek naar een diepere eenheid en "schrijven hun eigen schrift". De bezinningsbegeleiding gaat mee op weg, reikt voedsel aan, voedt op. Hij is *compagnon*, (*van het laat-Latijnse companio, samengesteld uit com-panis*), iemand met wie men brood deelt. Zij is geen biografische adviseur, maar biedt wél 'een spiegel en een venster' aan: een helder en aantrekkelijk 770 kader waarbinnen je jezelf kan spiegelen; een grenzeloze doorkijk naar een rijke vaak onbekende wereld buiten.

2.4.1 Elke jongere

Tijdens bezinningsdagen staan de leerlingen centraal met hun groei, hun motivatie, hun (mis)lukken, hun reflectie, hun veranderingen... Ze krijgen een forum om op een bewuste manier met hun 775 ervaringen om te gaan, om nieuwe dieptelagen in hun persoon op het spoor te komen en te verkennen, om te groeien als persoon, om meer één te worden. Iedereen mag spreken, in zijn waarheid gaan staan. Het gaat om de persoonlijke expressie van datgene wat elke mens diep in zich draagt. Zich uitdrukken kan op vele verschillende manieren, niet alleen met woorden.

780 Opvoeders kunnen elke dag ervaren hoe jonge mensen getuigen van levenskracht. Laat
 leerlingen na een gezamenlijke stilte maar eens spreken vanuit zichzelf: over hun ervaringen, hun
 persoonlijke groei, hun motivatie... Jongeren verbergen zich soms achter een masker van
 grootdoenerij. Tijdens bezinningsdagen durven ze zich evenwel in alle kwetsbaarheid openstellen
 785 voor hun eigen diepte. Alsof er sneeuw wordt geruimd en een luik opengegooid. **Hun innerlijke
 rijkdom is groter dan zichzelf en hun opvoeders vermoeden.**

Die kracht welt op als een bron, ze begint te stromen als je je veilig. Daarbij gaat het niet om
 discussiëren, maar om leren luisteren. Die veiligheid moet je creëren. Vaak moet je optornen tegen
 sociale druk van buitenaf en tegen bepaalde relatiepatronen in de groep zelf. Nochtans is het de
 enige weg naar de verborgen schat in jezelf; een weg met vele kruispunten en unieke kansen. Hier
 790 en daar soms een obstakel. De levenskracht van jongeren is sterker en onuitputbaar, stevig
 gebaseerd op talenten en vooruit gestuwd door aspiraties.

2.4.2 *De andere*

In een sfeer van wederzijds vertrouwen en samenwerking worden leerlingen niet alleen onmisbare
 sleutelfiguren die elkaar uitnodigen tot bezinning, maar bovendien ook bronnen van inspiratie voor
 795 hun leeftijdsgenoten. Door het beste in zichzelf naar boven te halen en te delen in de groep,
 vorderen ze de andere deelnemers op en kunnen zij **elkaar verder helpen in hun groeiproces**. Zo
 worden jonge mensen als het ware uit zichzelf getild, opnieuw geboren. Dankzij 'de andere' die
 stimuleert om verder te kijken, dieper te voelen, genuanceerder te denken, anders te reageren en in
 gesprek te treden met elkaar. Wanneer de aandacht voor en de gehechtheid aan de ouders
 800 verschuift naar die voor/aan de *peer group*, is het belangrijk dat leerlingen ontdekken hoe zij voor
 elkaar een steun en toeverlaat kunnen zijn, een bron van medeleven en bezieling.

Medeleerlingen worstelen voor een deel met dezelfde levensvragen, eigen aan een leeftijd en een
 bepaald ontwikkelingsniveau. Klas- en groepsgesprekken rond levensbeschouwelijke vragen leren
 ons dat jonge mensen zelf heel wat doorleefde verhalen, waardevolle wijsheden en kritische
 805 doordenkers kunnen aanreiken. Het voordeel is dat deze inbreng niet komt van een volwassen
 buitenstaander maar van authentieke klasgenoten. Zo kan een draagvlak ontstaan voor persoonlijke
 getuigenissen en ieders zoeken, een forum voor terechte vragen en mogelijke antwoorden, een
 opvangtehuis voor wie nood heeft aan steun en bemoediging, een asielcentrum waar men
 bescherming en rust aanbiedt, een waaier van aanknopingspunten voor de bezinningsbegeleiding
 810 die dieper wil graven.

2.4.3 *De bezinningsbegeleiding*

Als je inspeelt op wat jongeren zelf aanbrengen en aansluit bij hun 'woorden ten leven', houdt dat
 dan ook in dat je expliciete vragen durft stellen. Wat heeft het leven jou al geleerd? Hoe ga jij om
 met vreugde en pijn? Wat is het voornaamste gebod? Hoe sta jij in het leven? En tegenover God?
 815 Wat is heilig voor jou? Van waaruit zeg je dit? Hoe ga je om met het anders zijn van de andere?
 enz. De diepere levensvragen houden mensen levenslang in beweging. Een groeigerichte
 benadering (zie p.12) houdt dus in dat je als begeleider serieuze vragen durft stellen. Het is zijn
 verantwoordelijkheid de deelnemers uit te nodigen om te peilen naar het diepste verlangen van hun
 hart. Met het volste vertrouwen dat God het is die ons mensen geeft én het geloof aan mensen, niet
 820 wijzelf. **Zeker tijdens bezinningsdagen moeten wij net als Jezus leren vertrouwen op God en
 jonge mensen durven aanspreken en bevragen.** Soms enkel met het stille vertrouwen van een
 zaaier, die ook niet direct tastbare resultaten ziet. Op hoop van zegen.

Net als volwassenen hebben jongeren ook nood aan dwarsliggers. Zonder dwarsliggers kan een
 825 trein niet rijden. We moeten de storm niet laten luwen.³ Jezus deed dat ook niet toen hij introk bij
 Zacheüs; toen hij het opnam voor de overspelige vrouw; toen hij discussieerde met de Farizeeën en
 de Sadduceeën; toen hij te keer ging tegen de kooplieden in de tempel... In zijn spoor zal de

³ F. CROMPHOUT, *De derde dag. Eucharistie vieren tijdens jongerenbezinningsdagen*, in *Korrel 11 (1989) 206-208*, p. 207-208.

830 bezinningsbegeleider jongeren uitdagen om "the treasure within" ook gelovig te expliciteren. Anders riskeer je aan de oppervlakte te blijven of inhouden zomaar over hen uit te gieten. Daardoor negeer je de rijkdom van de binnenkant. Zo'n spirituele dialoog vergt een specifieke aanpak en veronderstelt dat men het niveau van jongeren (volgens bijv. leeftijd, ontwikkeling, studierichting en communicatievermogen) kent en dat men daarmee rekening houdt. Ook al blijkt dit moeilijk, wetenschappelijk onderzoek toont aan dat waar leerlingen aangeven dat bezinningsdagen diepgaand geweest zijn, leraren dit niet in even sterke mate ervaren.

835 Aangezien elke bezinningsbegeleider een inspiratiebron moet zijn en willens nillens fungeert als 'spiegel en venster', gaat onze voorkeur uit naar 'gelovige' begeleiders. Mensen die zelf op zoek zijn naar het 'Leven' in deze wereld en die hierover durven getuigen, zinzoekers die hun eigen religieuze ervaringen in het gesprek met jongeren binnenbrengen om hen op weg te helpen. Uit empirisch onderzoek blijkt trouwens duidelijk dat juist zij authentiekere overkomen en voor meer diepgang kunnen zorgen. Het is echter ook belangrijk dat elke bezinnings(bege)leider bij zijn leest blijft en die dingen doet waar hij echt (goed) in is. Er zijn vele verschillende werkvormen mogelijk, trucjes bestaan niet. Kunstzinnige mensen gebruiken misschien graag 'De verloren zoon' van Rembrandt. Iemand anders zal vooraf interviews laten afnemen of met de hele groep op bezoek gaan bij...Je kan een getuigenis in de groep brengen: concrete mensen van vlees en bloed, begeesterd door Ruach. Als je ervaringsgericht werkt zoals bijvoorbeeld tijdens bouwkampen of trektochten, moet je wel voldoende ruimte maken voor verdieping door samen met de leerlingen hun engagement te verhalen als 'lezing van de dag'. Op die manier verdiep je de edelmoedigheid van hun hart. Kortom, welke activiteiten of werkvormen je ook kiest, ze moeten verstrekt worden door een reflectie. Zonder belerend te worden.

850 2.4.4 De samenleving

855 Doorheen de jaren hebben zich in onze maatschappij een aantal ontwikkelingen en problemen opgedrongen waarmee de leerlingen geconfronteerd worden: echtscheidingen, nieuw samengestelde gezinnen, drugs en andere verslavingen, racisme en discriminatie, de derde en vierde wereld, de doodstraf, enz. Tijdens zulke dagen komt het geloof niet minder aan bod, maar wel anders. Niet meer gericht op geloofsvorming en inwijding in het christelijk geloof en niet meer als onderwerp als dusdanig, maar wel vanuit en naar het leven.⁴ Dank zij authentieke getuigenissen, rollen- of simulatiespelen en andere ervaringsgerichte werkvormen verdiepen jongeren hun inzichten over deze materies. Minimaal betekenen bezinningsdagen extra-kansen om een persoonlijke mening te vormen over levensvragen en maatschappelijke problemen die zich aandienen. Ze nodigen ook uit tot meer, namelijk tot begrip en empathie, inzicht en uitzicht, solidariteit en persoonlijke inzet.

865 M.a.w., **bezinningsdagen kunnen bijdragen om langs 'de weg van actie, reflectie, communicatie en coöperatie'⁵ te groeien naar sociale verantwoordelijkheid.** De dynamiek van actie legt de nadruk op het proces van toe-eigening in plaats van op het louter ontvangen van inzichten, vaardigheden en houdingen die door anderen worden aangereikt. Hierdoor ontstaat een band tussen de wereld buiten en het eigen innerlijke. In deze context betekent reflectie 'stilstaan bij de actie' d.w.z. afstand nemen en tegelijkertijd toch betrokken blijven. Het leerproces zal verdiept worden met vragen als "doe ik wat juist is?" en "doe ik wat juist is goed?". Bezinningsdagen bieden ook ruimte voor communicatie en coöperatie. De bezinningsbegeleider vertrekt met een bepaalde boodschap voor ogen, maar laat het proces mee sturen door de reacties uit de groep. De leerlingen kunnen vanuit hun specifieke achtergrond verschillende denkbeelden, gevoeligheden en gedragingen binnenbrengen. Niet zelden krijg je dan een afspiegeling van wat leeft in de maatschappij. De bezinningsbegeleiding probeert daarbij het gesprek te focussen op en te openen naar 'bronnen van inspiratie'.

⁴ J. Hennion, *bezinningsdagen op katholieke scholen in Vlaanderen, 1998, licentiaatverhandeling KUL, blz. 107*

⁵ D. Wildemeersch, *Participatie, educatie en informatie. Naar een referentiekader van sociaal leren voor de community. onuitgegeven nota, Leuven, 1998*

875 2.4.5 *De christelijke traditie*

Naast het delen van het eigen verhaal, een sereen gesprek onder elkaar of het verkennen van een maatschappelijke realiteit, moet er ook steeds ruimte zijn om een ander verhaal binnen te brengen: de weg van Jezus van Nazareth: als een heel eigen, averechtse maar vruchtbare manier om mens te worden. Een tastbaar toonbeeld van medeleven en dienstbaarheid. Hij, een *rabbi* of meester met vragen als "Wat voor nieuws doet gij als ge uw broeder groet?" en opdrachten als "je vijand liefhebben". Een man geworteld in 'zijn Vader' en van daaruit gericht op zijn 'broeders en zusters'. Een schitterend verteller over bijvoorbeeld de grenzeloze liefde van God in de parabel van de barmhartige vader die elke morgen op de uitkijk staat... Bezinningsdagen blijven dan ook oases van rust en stilte, die uitnodigen tot mediteren en bidden. Voor ons is het christendom dé inspiratiebron bij uitstek om te blijven investeren in de integrale persoonlijkheidsgroei van jonge mensen. De grondslag van bezinningsdagen was én blijft het leven van Jezus van Nazareth. Hij ging met mensen op weg en daagde hen uit tot een persoonlijke geloofskeuze. Daarvan getuigt het Emmaüsverhaal, waarin Jezus optrekt met twee reisgezellen en hen opent voor vragen en antwoorden voorbij het alledaagse en het vanzelfsprekende. Je lijkt op weg naar Emmaüs, maar het wordt Jeruzalem.

Ook vandaag nog openen verhalen uit de christelijke 'traditie' een aantal perspectieven voor kritische jonge mensen. Traditie is namelijk niet een massief, objectief iets; het is een intergeneratief, interactief en narratief gebeuren. D.w.z. dat verhalen worden overgeleverd, maar ook steeds opnieuw worden verteld en creatief verwerkt. Een traditie is dan ook altijd contextueel gebonden en wordt be-leefd in een lokale gemeenschap. Traditie overstijgt natuurlijk ook de concrete geschiedenis van concrete mensen. Ze is een geschenk, juist omwille van de band met het transcendente. Iedereen mag aanwezig zijn van uit zijn/haar zoekend geloof. "Jij mag vertellen hoe je dat ervaren hebt". Zolang je jonge mensen niet onder druk zet, maar uitnodigt tot openheid en begrip, is er blijkbaar veel mogelijk. Zelfs een half uurtje (respect voor het) koorgebed in een abdij, bij wijze van kennismaking... en met de belofte dat ze de volgende keer vrij mogen kiezen om al of niet aan te sluiten.

Het christelijke gehalte van bezinningsdagen hangt nauw samen met de theologische bagage van de begeleider. Scholen doen er goed aan rekening te houden met de levensbeschouwelijke beginsituatie van de bezinningsbegeleiding en van de deelnemers. Anno 2003 komt het er niet op aan een bepaald geloofspakket op te dringen. Wél om doorheen de verschillende activiteiten het christelijk perspectief steeds voor ogen te blijven houden. Groeien in geloof gebeurt in vrijheid.

2.4.6 *Andere levensbeschouwingen*

Heeft de doorsnee begeleider een duidelijke theologische achtergrond, perspectieven naar andere godsdiensten dan de christelijke worden - zo geeft wetenschappelijk onderzoek aan - niet of bijna niet geopend. Wellicht heeft dat te maken met de selectiecriteria van de scholen bij het zoeken naar een passende bezinningsbegeleider; maar ook met het statuut van de job. Zolang dit 'pastoraal vormingswerk bij jongeren' moet gebeuren in een weinig benijdenswaardig nepstatuut, zullen vele bekwame kandidaten afhaken omdat zij er niet kunnen van leven. En wie het toch waagt, zal met een realistisch honorarium vele scholen afschrikken. Dat is heel jammer, niet alleen in het licht van de religieuze openheid van jongeren, maar ook in het verlengde van de groeiende aandacht voor andere levensbeschouwingen in het vak r.k.- godsdienst. Bezinningsdagen bieden bijzondere kansen om "andere vensters op God" te openen en op zoek te gaan naar wat uitzicht kan bieden. Ervaringsgericht contact met andere levensbeschouwelijke opties en tradities zet aan tot vergelijking en verheldering. Het biedt een authentiek antwoord op vragen naar de reële waarde en originaliteit van een persoonlijke belijdenis en beleving, of naar de unieke waarde en de onderlinge openheid van de verschillende godsdiensten en levensbeschouwingen. Met het oog op de multiculturele en -religieuze setting van onze samenleving, onze scholen en onze klasgroepen kunnen bezinningsdagen dus ook ingericht worden als oefenplaatsen voor een vruchtbaar interreligieus ontdekken, leren en leven.

925